

ОРОН НУТГИЙН 2026 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨЛД ӨГСӨН АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

НИЙЦЛИЙН АУДИТЫН ДҮНГЭЭС

2025 он

ГАРЧИГ

“ОРОН НУТГИЙН 2026 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨЛД САНАЛ, ДҮГНЭЛТ ӨГӨХ” НИЙЦЛИЙН АУДИТ

/УВА-2025/07-19-ШТА-НА/

- Бодлогын баримт бичигт нийцсэн байдал
- Төсвийн орлого, нэмэгдүүлэх санал
- Төсвийн зарлагыг бууруулах санал
- Төсвийн хөрөнгийн үр ашгийг дээшлүүлэх санал
- Дүгнэлт

УВС АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

Хаяг: Увс аймаг, Улаангом сум, ЗДТГ-ын байр

Утас: 70453317

Цахим шуудан: uvs@audit.gov.mn

<https://audit.mn/>

БҮЛЭГ: 1 Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд тусгагдсан 65 төсөл, арга хэмжээ урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын бичиг баримттай уялдсан ч, 13 төсөл, арга хэмжээ нь аймгийн 2026 оны хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний төсөлд тусгагдаагүй байна.

№	Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 2026 онд хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээ		Аймгийн 2026 оны жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөний төсөлд тусгагдсан хөтөлбөр, арга хэмжээ		
	Санхүүжүүлэх эх үүсвэр	Нийт хөтөлбөр төсөл, арга хэмжээний тоо	Тусгагдсан хөтөлбөр төсөл, арга хэмжээний тоо	Тусгагдаагүй хөтөлбөр төсөл, арга хэмжээний тоо	
1	Орон нутгийн хөгжлийн сан	21	16	5	
2	Их засвар хөрөнгө оруулалт	22	16	6	
3	Замын сангийн хөрөнгө оруулалт	5	4	1	
4	Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээ	2	2	-	
5	Хөтөлбөр төсөл, арга хэмжээ	15	14	1	
Нийт		65	52	13	

5

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх

6

Их засвар, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээ

1

Хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээ

1

Замын сангийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх

БҮЛЭГ 2: ТӨСВИЙН ОРЛОГО НЭМЭГДҮҮЛЭХ САНАЛ

САНАЛ: 1

Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төслийн суурь орлогыг Сангийн яамнаас 33,168.7 сая төгрөгөөр хянаж ирүүлснийг 8,483.8 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлж 41,652.6 сая төгрөгөөр тусгасныг дэмжиж байна.

№	Төсөвт оруулах орлого	Сангийн яамны суурь тоо	2026 оны төсөв /мян.төгрөг/	Зөрүү /мян.төгрөг/
1	Цалин хөлс. шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах орлого	22,860,000.0	23,260,000.0	400,000.0
2	Үйл ажиллагааны орлого	650,000.0	820,000.0	170,000.0
3	Улсын тэмдэгтийн хураамж	540,000.0	602,465.3	62,465.3
4	Түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөр	40,650.0	41,150.0	500.0
5	Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөр	665,240.0	991,849.4	326,609.4
6	Газрын төлбөр	570,000.0	620,000.0	50,000.0
7	Торгуулийн орлого	1,000,000.0	1,600,000.0	600,000.0
8	Автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн албан татвар	1,150,000.0	1,250,000.0	100,000.0
9	Дуудлага худалдаа	50,000.0	2,526,874.3	2,476,874.3
10	Бусад орлого	100,000.0	3,150,000.0	3,050,000.0
11	Төрийн болон орон нутгийн өмчид бүртгэлтэй хөрөнгө борлуулсны орлого	50,000.0	300,000.0	250,000.0
12	Газрын зөрчил, төлбөрийн өр барагдуулалтын орлого		1,000,000.0	1,000,000.0
13	Газрын тосны орлого	2,603.7	-	(2,603.7)
Нийт дүн		27,678,493.7	36,162,339.0	8,483,845.3

Төсвийн орлогыг 8,483.8 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлж төлөвлөсөнтэй холбоотойгоор дараах эрсдэлийг анхаарах шаардлагатай. Үүнд:

- **Дуудлага худалдааны 2,476.9 сая төгрөгийн орлого нь** аймаг, сумдын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө батлагдаад, Засгийн газрын шийдвэр гарч ирсэн үед хэрэгжих зохицуулалттай байна. Түүнчлэн дуудлага худалдаа зохион байгуулахад зарагдахгүй байх эрсдэл байна.
- **Бусад орлогын 3,050.0 сая төгрөг нь** аймгийн Татварын газрын хяналт шалгалтаар ногдуулсан төлбөрийн авлагын 1,000.0 сая төгрөг, агнуурын дуудлага худалдааны орлогын 1,500.0 сая төгрөг, үлдэгдэл нь нэр заагдаагүй бусад орлого байна. Энэ нь татварын авлага бүрэн барагдахгүй байх, Байгаль орчны яамнаас агнуурын тоо толгой батлагдаж ирээгүй байна.
- **Газрын зөрчил, төлбөрийн өр барагдуулалтын орлого 1,000.0 сая төгрөг нь** аймгийн Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газарт урд онуудад үүссэн газрын төлбөрийн авлага байна. Энэ нь өмнөх онуудад үүссэн газрын төлбөрийн авлага бүрэн барагдахгүй байх эрсдэлтэй байна.

БҮЛЭГ 3: ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫГ БУУРУУЛАХ САНАЛ

САНАЛ: 1

Аймгийн төсвийн хөрөнгөөр 2026 оны төсвийн жилд хэрэгжүүлэх их засвар, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний жагсаалтад тусгагдсан Мал угаалгын ванн /Наранбулаг сум/-50.0 сая төгрөгийн төсөл, арга хэмжээг хасах замаар төсвийн зардал бууруулах боломж байна.

“ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЖУРАМ”

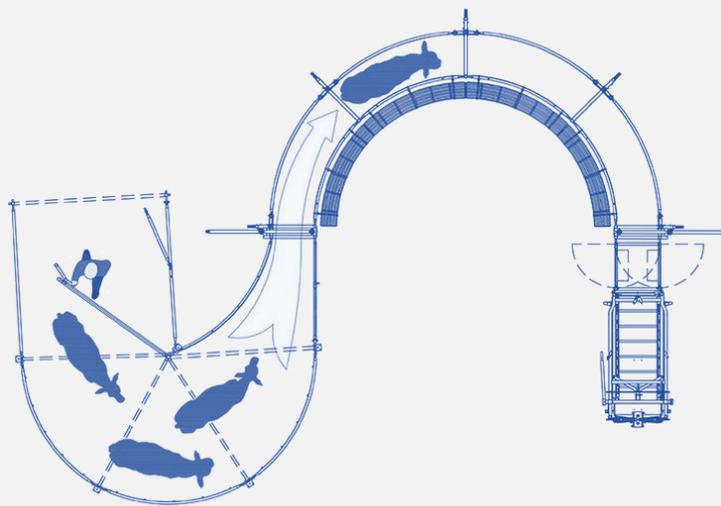
4.5. “Сум, дүүргийн ОНХС-д төвлөрөх Малын тоо толгойн албан татварын орлогын хөрөнгөөр дараах чиг үүргийн хүрээнд хөрөнгө оруулалт, хөтөлбөр, төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлнэ”

4.5.3. Малын эрүүл мэндийг хамгаалах;

4.5.4. Малын халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн эх үүсвэрээс шийдвэрлэх бүрэн боломжтой байна.

НАРАНБУЛАГ СУМАНД
3 ШИРХЭГ МАЛ
УГААЛГЫН ВАНН БАИНА.

ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН
САНГИЙН ХӨРӨНГӨӨР
ГҮЙЦЭТГЭЖ БАЙСАН.

БҮЛЭГ 3: ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫГ БУУРУУЛАХ САНАЛ

САНАЛ: 2

Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн 200.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 2 төсөл, арга хэмжээг Замын сангийн эх үүсвэрт давхардуулан тусгасныг аль нэг эх үүсвэрээс хасах замаар төсвийн зардал бууруулах боломж байна.

№	Төсөл, арга хэмжээний нэр	Эхлэх/дуусах хугацаа	Төсөвт өртөг /мян.төгрөг/	2026 онд санхүүжих /мян.төгрөг/
1	Тусгай хэрэгцээт иргэдэд ээлтэй явган замын засвар, тоног төхөөрөмж / Улаангом сум /	2026-2026	100,000.0	100,000.0
2	Гэр хорооллын зам засварлах /Улаангом сум 12-р баг/	2026-2026	100,000.0	100,000.0
Нийт дүн			200,000.0	200,000.0

САНАЛ: 3

Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд батлагдсан зураг төсөвгүй, ТЭЗҮ, ажлын даалгавар, техникийн тодорхойлолт байхгүй, холбогдох зөвшөөрөл дутуу, төсөвлөлтийн шаардлага хангаагүй 2,219.1 сая төгрөгийн 29 төсөл, арга хэмжээг тусгасан байна.

- Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4 дэх хэсэг;
- Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.3 дахь хэсэг, 13.3.3 дахь заалт, 13.5 дахь хэсэг;
- Орон нутгийн хөгжлийн сангийн үйл ажиллагааны журмын 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.1.3

№	Эх үүсвэр	Төсөл, арга хэмжээний тоо	Төсөвт өртөг /мян.төгрөг/	2026 онд санхүүжих /мян.төгрөг/
1	Орон нутгийн хөгжлийн сан	14	1,152,000.0	1,052,000.0
2	Их засвар, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээ	15	1,167,114.7	1,167,114.7
Нийт дүн		29	2,319,114.7	2,219,114.7

Зураг төсөвгүй, ТЭЗҮ, ажлын даалгавар, техникийн тодорхойлолт байхгүй, холбогдох зөвшөөрөл дутуу, төсөвлөлтийн шаардлага хангаагүй 29 төсөл, арга хэмжээг **хасах саналтай байна.**

БҮЛЭГ 3: ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫГ БУУРУУЛАХ САНАЛ

САНАЛ: 4

Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төслийн хөтөлбөр төсөл, арга хэмжээний жагсаалтад тусгагдсан 1 төсөл, арга хэмжээний хөтөлбөр нь байхгүй байна.

№	Төсөл, арга хэмжээний нэр	Эхлэх/дуусах хугацаа	Төсөвт өртөг /мян.төгрөг/	2026 онд санхүүжих /мян.төгрөг/	Тайлбар
1	Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах хөтөлбөр	2026-2026	20,000.0	20,000.0	Хөтөлбөр байхгүй

САНАЛ: 5

Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд хөрөнгө оруулалтын шинж чанартай Шинэ Улаангом захын барилгад дэмжлэг- 3,000.0 сая төгрөгийг урсгал зардлаар тусгасан байна.

ТӨСВИЙН ТУХАЙ

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

4.1.24. "төсвийн хөрөнгө оруулалт" гэж улсын болон орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлж, тухайн шатны төсөвт хамаарах хуулийн этгээдийн өмчлөлд шилжих хөрөнгийн зарлагыг;

Тухайн зардлыг хууль тогтоомжид нийцүүлэн **хөрөнгийн зардалд шилжүүлэн тусгах.**

БҮЛЭГ 4: ТӨСВИЙН ХӨРӨНГИЙН ҮР АШГИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ САНАЛ

САНАЛ: 1

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн Бизнес инкубатор төвийн барилгыг зориулалтын дагуу ашиглах замаар орон нутгийн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх боломж байна.

01

02

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн **Бизнес инкубатор төвийн барилга /Увс, Улаангом сум/-2,300.0** сая төгрөгийн өртөгтэй 2024 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдөр комисс хүлээн авсан ч **2025 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдрийн байдлаар ашиглаж эхлээгүй** байна.

Увс аймаг дахь Төрийн аудитын газраас Улсын төсвийн 2024 оны хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хийсэн аудитаар тухайн барилгыг зориулалтын дагуу ашиглах **зөвлөмжийг аймгийн ИТХ, Засаг даргад хүргүүлсэн ч хэрэгжээгүй** байна.

Тухайн барилга нь аймгийн **ЗДТГ-ын данс бүртгэлд** байх бөгөөд 2025 онд барилгын тогтмол зардлыг төсвөөс төлж байна. Үүнд:

Халаалтын зардал

47.8 сая төгрөг

Цахилгааны зардал

1.1 сая төгрөг

Цэвэр, бохир усны зардал

0.7 сая төгрөг

2025 оны 10 дугаар сарын байдлаар нийт 49.6 сая төгрөгийн зардал төлсөн байна.

БҮЛЭГ 4: ТӨСВИЙН ХӨРӨНГИЙН ҮР АШГИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ САНАЛ

САНАЛ: 1

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн Бизнес инкубатор төвийн барилгыг зориулалтын дагуу ашиглах замаар орон нутгийн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх боломж байна.

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

77 дугаар зүйл. Орон нутгийн өмчийн талаарх иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын бүрэн эрх

2. Орон нутгийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах талаар иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дараах бүрэн эрхтэй:

1/ орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн хадгалалт, хамгаалалтын байдлыг хянан шалгах буюу түүнд тавих хяналт шалгалтыг зохион байгуулах;

2/ иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргаас орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхээ хэрэгжүүлэх талаар зохиосон ажил, үр ашгийн тайлан, нэгдсэн тооллогын дүнг жил бүр хэлэлцэж, дүгнэлт, чиглэл өгөх;

78 дугаар зүйл. Орон нутгийн өмчийн талаарх Засаг даргын бүрэн эрх

2. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Засаг дарга дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1/ иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас олгосон эрх хэмжээний дотор орон нутгийн өмчийг эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах;

Иймд тухайн барилгын ашиглалтыг хуулийн хүрээнд зохион байгуулж, ашиглалтыг оновчтой болгосноор **төсвийн хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалт сайжирч, төсвийн үр ашиг нэмэгдэх боломжтой байна.**

БҮЛЭГ 4: ТӨСВИЙН ХӨРӨНГИЙН ҮР АШГИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ САНАЛ

САНАЛ: 2

Улсын төсвийн байгууллагуудын торгуулийн орлого Улсын төсөвт төвлөрч байгаа нь Төсвийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.7.2, 23.9.2 дахь заалттай нийцэхгүй байгаа асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр салбар яаманд санал уламжилснаар орон нутгийн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх боломж байна.

ТӨСВИЙН ТУХАЙ

23 дугаар зүйл.Төсвийн орлого

23.7.Аймаг, нийслэл болон улсын зэрэглэлтэй хотын төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.7.2.орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого;

23.9.Сум, дүүрэг, орон нутгийн зэрэглэлтэй хот, тосгоны төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.9.2.орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого;

Улсын төсөвт төвлөрүүлсэн орлогын судалгаа

/мянган.төгрөг/

Д/д	Байгууллагын нэр	2023 онд	2024 онд	2025 онд
1	Увс аймаг дахь Гаалийн газар	400.0	3,550.0	350.0
2	Улсын бүртгэлийн хэлтэс	9,300.0	11,250.0	5,550.0
3	Увс нуурын ай савын улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаа	500.0	-	-
4	Нийгмийн даатгалын газар	3,350.0	250.0	-
5	Хүүхэд гэр бүлийн хөгжил хамгааллын газар	1,400.0	900.0	1,200.0
6	Эрүүл мэндийн газар	4,300.0	1,200.0	300,000
7	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар	3,000.0	3,500.0	7,500.0
8	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар	6,000.0	4,000.0	2,000.0
9	Увс аймгийн Мал эмнэлгийн газар	500.0	4,350.0	5,050.0
10	Увс аймгийн Автотээврийн төв	3,990.0		6,785.0
	Нийт	32,740.0	29,000.0	28,735.0

ДҮГНЭЛТ

- 1** Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд тусгагдсан төсөл, арга хэмжээнүүд урт болон дунд хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигтэй уялдсан байна.
- 2** Сангийн яамнаас ирүүлсэн чиглэл, удирдамжийн дагуу орон нутгийн 2026 оны төсвийн төслийг боловсруулсан байна.
- 3** Орон нутгийн 2026 оны төсвийн нийт зарлагыг 89,313.7 сая төгрөгөөр төлөвлөсөн нь 2025 оноос 12,656.1 сая төгрөгөөр буюу 16.5 хувиар өссөн байна.
- 4** Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төслийн суурь орлогыг Сангийн яамнаас 33,168.7 сая төгрөгөөр хянаж ирүүлснийг 8,483.9 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлж төсвийн төсөлд 41,652.6 сая төгрөгөөр тусгасан байна.
- 5** Орон нутгийн 2026 оны төсвийн зарлагыг 2,489.1 сая төгрөгөөр бууруулах боломж байна.
- 6** Орон нутгийн 2026 оны төсвийн төсөлд тусгагдсан 9,953.9 сая төгрөгийн хөрөнгийн зардлыг хэт жижиглэж 48 төсөл, арга хэмжээнд зарцуулахаар төлөвлөсөн нь орон нутгийн тэргүүлэх чиглэл, хөгжлийн бодлогын шинж чанартай томоохон төсөл, арга хэмжээнүүд хэрэгжихгүй байх эрсдэл үүсгэж байна.
- 7** Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн Бизнес инкубатор төвийн барилгыг зориулалтын дагуу ашиглах замаар орон нутгийн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх боломж байна.
- 8** Улсын төсвийн байгууллагуудын торгуулийн орлого Улсын төсөвт төвлөрч байгаа нь Төсвийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.7.2, 23.9.2 дахь заалттай нийцэхгүй байгаа асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр салбар яаманд санал уламжилснаар орон нутгийн төсвийн үр ашгийг дээшлүүлэх боломж байна.